

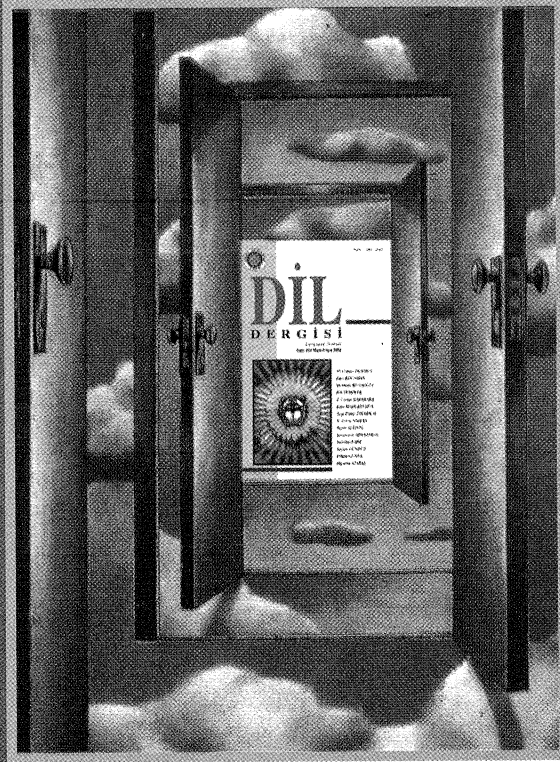

DİL

DERGİSİ

Language Journal

Sayı:114 Mayıs-Haziran 2002

Dursun ZENGİN

Meltem AKTAŞ

Hüseyin KANDEMİR

Hikmet ASUTAY

Hüseyin ATABAŞ

Mustafa USLU

Neslihan DELEN

Janna Orınbasarkızı TEKTİGÜL

Hikmet KARCIOĞLU

Oktay YİVLİ

Fazlı ÇOBAN

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

Reşide GÜRSES &

Beyza GÜLTEKİN

Mehmet Akif GÜNERİ

DUYGU KERVANI* YLA İMGEYE YOLCULUK

Oktay YİVLİ

İbrahim Sağır; klâsik, halk ve cumhuriyet dönemi edebiyatımız olmak üzere üç farklı gelenekten almış olduğu biçim, ezgi ve tadları *Duygu Kervanı*'na taşımıştır.

Halk edebiyatımızın temel şiir türü olan *koşma*; dize yapısıyla, ölçüsüyle, durağıyla, uyak ve redifleriyle İbrahim Sağır tarafından yeniden söylenmiştir. Kimi şiirlerde Yunus Emre, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah'taki söyleşi edası çağrıştırılmaktadır. Özellikle *Sılaya*¹ şiiri, *yinelemelerle* halk şiirimizin sesini birebir yansıtmıyor.

Klâsik edebiyatımızdaki *gazel* türü, uyak örgüsü korunarak beyitlerle yazılan şiirlerde kullanılmıştır. *Ya Rab*² şiiri, Fuzûlî'nin “*ya Rab*” redifli gazeli³nin tınısını taşıyor. Kimi şiirler *Beş Hececilerin* söyleyiş havasını yansıtırken *Gecenin Vehmi*⁴ şiiri *gizemci (mistik)* yapısı ile Necip Fazıl Kısakürek'i anımsatıyor.

Yukarıda temel çizgilerine değindiğim, geleneğin İbrahim Sağır'ın şiirinde nasıl devam ettiği, başlı başına incelenmesi gereken bir konudur. Ben yazımı sınırlandırarak *Duygu Kervanı*'ndaki özgün imgeler üzerinde durmak istiyorum. Bu bağlamda saptadığım imgeleri aşağıdaki satırlarda ele alacağım.

*Şairim, Kafdağı sırtında yüküm*⁵ dizesi, genel anlamda şairi tanımlayan bir imgedir. Bu dize, âdeta imge içinde imge taşıyor. Şairin temel görevi, evreni tanıma-

* Duygu Kervanı, İbrahim Sağır, Eskişehir 2000.

1 a.g.y., s. 9

2 a.g.y., s. 9

3 Fuzûlî ve Türkçe Divanı'ndan Seçmeler, Hasibe Mazioğlu, Eskişehir 1992, s. 74.

4 Duygu Kervanı, İbrahim Sağır, s. 39.

5 a.g.y., s. 7

ya başlayan çocuk gibi nesnelere karşısında heyecan duymak ve evreni düş yoluyla yeniden kurmaktır. Türk mitolojisi için ayrı bir yeri olan *Kafdağı*, masal çağının ütopyasıdır. Düş kurmak yoluyla sözcüklere, büyüye benzer bir işlemle yeni anlamlar yükleyen şairlere *Kafdağı* bir ülkü olarak gösterilmiştir. Şairin, imge ve düş gibi iki önemli aracı, düşler ülkesinin simgesi olan *Kafdağı* ile saptanmıştır.

*İçimde kaç yangın artığı heves*⁶ imgesi, bir türlü söndürülemeyen, doyurulamayan bir arzunun, bir isteğin anlatımıdır. Öyle uslanmaz bir istektir ki o, çeşitli *yangınlar*, sıkıntılar, umutsuzluklardan sonra bile hâlâ dipdirdir. Bu dizeyle şairin hiç uslanmayan ve hep çocuk kalabilen yanı belirtilmiştir.

Doğan Aksan'ın saptamasına göre Türkçemiz renkleri, özellikle ara renkleri bakımından dünya dilleri arasında özel bir yere sahiptir.⁷ İbrahim Sağır'da ara renklerle ilgili özel bir kullanım görüyoruz: *Yanağın gül sarı*.⁸ Yanak için yalnızca *sarı* demek olanaklıyken *gül* sözcüğünün de eklenmesiyle rengin yanı sıra çiçek tasarımı da canlandırılmıştır. Böylece yanağın anlamı güçlendirilip zenginleştirilmiştir.

*Bakışların sabahları andırır*⁹ imgesiyle bakışların dinginliği, berraklığı ve aydınlığı ile sabahlar arasında bir ilgi kurulmuştur. Bakışlar, *sabah* sözcüğünün yedeğinde taşıdığı *gün ışığı*, *zindelik*, *durgunluk*, *tazelik*, *başlangıç* gibi tasarımlarla zengin biçimde sunulmuştur.

*Selâmundan mana çıkar sus gibi*¹⁰ dizesinde, selâm verişle susmanın istendiği anlatılıyor: Selâm verişteki eda susmayı öğütüyor. Konuşma dilinde sözcüklerin söyleniş, tonlama, vurgu, mimikler aracılığıyla da söze anlamlar yüklediğini biliyoruz. Burada *yandilin* olanakları kullanılmıştır. "*Ses tonunda, konuşmadaki iniş çıkışlarda, konuşmanın hız ve perdesinde, sesin yüksekliğinde vs.deki anlam taşıyan farklılıklara verilen genel isim yandil' dir (paralanguage).*"¹¹

*Ben gölgemi gölgem beni sürüdü*¹² dizesi, Haluk Mahmutoğulları'nın *Elveda İstanbul* şiirinde geçen "*Bu ben miyim kollarımın arasında*"¹³ dizesinde olduğu gibi, bireyin yardımına ancak kendi ben'inin yetiştirebileceğini içeren bir söyleyişle yalnızlık duygusunu ilginç biçimde anlatıyor. Bu duygunun yanı sıra bireyin topluma yabancılaşması yardımcı bir *izlek (tema)* olarak ortaya çıkıyor.

*İç içe saklanır sevinç ve keder*¹⁴, yaşamı dramatik bir söyleyişle anlatan bir imgedir. Çünkü yaşam, ne yalnızca bir düğün ne yalnızca bir yastır. Yaşam acı ve se-

6 a.g.y., s. 11

7 Anlambilim, Doğan Aksan, Ankara 1999, s. 43

8 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 15

9 a.g.y., s. 15

10 a.g.y., s. 17

11 Kelimelerin Büyülü Dünyası, John Condon, İstanbul 2000, s. 163

12 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 23

13 Elveda İstanbul, Haluk Mahmutoğulları, Ankara 1990.

14 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 23

vinç gibi, iyimserlik ve karamsarlık gibi iki karşıt yüzüyle her an karşımıza çıkı kıvrır.

*Avutma, insanı kalabalıklar / Yalnızlık gülümser*¹⁵ dizeleri, “*Bugün kalabalıklar içinde yalnızdım*”¹⁶ dizesinin de aktardığı gibi, kalabalıklar içinde bile yalnız kalınabileceğini anlatmaktadır. Hatta yalnızlığa öyle alışmışızdır ki onu dost olarak görmeye başlarız. Bize gülümseyen, sıcaklık gösteren yalnızca odur. Kapımızı, Fuzûlî'nin *sabah rüzgârı*¹⁷ imgesiyle belirttiği yalnızlık dışında kimse açmaz.

*Durmaz avcunda akar su ömür*¹⁸ dizesi değişik bir dizinle ömrü, avucumuzdan akıp giden bir suya benzetiyor. Bu imgede *su* yaşamın güzelliğini, akıcılığını; *avuç* ise kısalığını ve geçiciliğini simgeliyor. Dize, benzetme açısından belki yeni değil, ancak tümce kuruluşu açısından ilginç.

*Uyuyor koynunda rüzgar denizin*¹⁹ dizesinin, Yahya Kemal Beyatlı'nın sesini anımsatan bir tonu var. Rüzgârın eserken sergilediği hırçın davranış; onun şefkate, ilgiye, sevgiye gereksinimi olduğunu gösteriyor. Deniz, ona anne koynunu açınca hırçın çocuk yatışıyor.

*Hülya kızları*²⁰ yine Yahya Kemal'in *hülya tepelerini, hayal ağaçlarını* andırıyor. *Hülya kızları*, işi gücü yalnızca düş kurmak olan masal insanları gibidir. Yeri gelmişken İbrahim Sağır'ın şiirinde masal öğelerinin belli bir ağırlığından söz edebiliriz.

*Sesimi denize fırlatacağım*²¹ dizesi, ilginç bir aktarmaya sahne olmuştur. Nesnelere için kullanılan fırlatmak eylemi ses için kullanılmıştır. Bu alışılmadık aktarma, *sesin* ardındaki isyanı, acıyı, üzüntüyü, yenilgiyi dile getiriyor. Ruhta biriken olumsuz duygular, sesin fırlatılmasıyla açığa çıkacak, “ben” rahatlayacaktır.

*Gecenin enkazı güneşi dişler*²² dizesinde *enkaz* sözcüğü, her ne kadar yerini yadırgasa da yeni bir anlatıma olanak sağlamıştır. Gecedan kalan olumsuz duyguların tortusuyla güne nasıl eksik ve rahatsız biçimde başlanacağı çarpıcı olarak anlatılmıştır.

*Maviliğe yıldız rengi buluşur*²³ imgesi, akşamın perde perde yeryüzüne inmesiyle mavinin, yerini yumuşak bir karanlığa bırakmasını, beliren yıldızların da akşamı

15 a.g.y., s. 23

16 Yaşamak Eski Bir Alışkanlıktır, Oktay Yivli, Ankara 1993, s. 23

17 Fuzûlî ve Türkçe Divanı'ndan Seçmeler, Hasibe Maziöglü, Eskişehir 1992, s. 2000

18 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 23

19 a.g.y., s. 24

20 a.g.y., s. 25

21 a.g.y., s. 26

22 a.g.y., s. 28

23 a.g.y., s. 28

titrek ışıklarıyla aydınlatmasını dile getiriyor. Bir ara renk olarak nitelenebilecek *yıldız rengi*, hoş bir tasarım uyandırıyor. Ancak dizede kullanılan *bulaşmak* eyleminin olumsuz anlamından hareket ederek yıldız renginin göğün mavi yüzünde çil çil lekeler bıraktığını da algılıyoruz.

*Tutuşur akşamlar bir kesif hârla*²⁴ imgesi, Ahmet Haşim'in şiirlerinden çıkmış bir tabloyu gözümün önüne koyuyor. Güneşin batmasıyla birlikte ufuk çizgisinde görülen kırmızı ve sarı renklerin oyunu, akşamın yoğun bir ateşle yanmasına benzetilmiştir. Keşke bu dizede *kesif ve hâr* sözcüklerinin yerine Türkçe karşılıklar bulunabilseydi.

*Yorgun aynalarda mahkûm boyutlar*²⁵ uzayın zamana boyun eğdiğini anlatan bir imgedir. Emsten, zaman ve uzayın birbirinden bağımsız olmadığını söylemiştir. Bu kurama göre zaman da uzaya tutuklu olmalıdır.

*Zaman eğirir sihirli kirman*²⁶ dizesinde *gizemci* bir yön, bir eğilim vardır. Bu imge, zamanın kendi başına yönünü belirlemediğine, ona yön veren gizli bir elin varlığına işaret ediyor. Bu noktada İbrahim Sağır'ın şiirindeki *gizemcilik*'in nicel yoğunluğunu vurgulamak gerekir.

*Geceyi kamçılar uğursuz cadı*²⁷ imgesinde gece kötülük ile eşdeğer tutulmuştur. Bir masal yarattığı olan *cadı* geceyi kamçulamaktadır. Böylece kışkırtılan gece, bin bir kötülükle düşlerimizi kuşatmaktadır.

*Göge kement attım bulutu tuttum*²⁸ dizesinde, Orhan Veli Kanık'ın şiirinden fırlayıp gelen *Dalgacı Mahmut*²⁹ ile karşı karşıya kalırız. Bu imge ile çocukların o özgür düşleminin tadına varıyoruz. Söyleyiş güzelliği ve fantezi ile yüzümüze tatlı bir gülümseme yayılıyor.

Yaramaz çocuğun düşleri ve ona bağlı olarak kullanılan fantezi söyleyiş, *Ufukları bir bohçaya dürdüm*³⁰ dizesinde de sürüyor. Şair, her iki dizede *naif* anlatımın örneklerini sergilemiştir.

*Gökyüzü kelime, yıldızlar hece*³¹ şiir sanatının özünü tipik biçimde anlatan bir dizedir. Yapıtında yeni bir evren kuran şairin yapı taşları elbette sözcüklerdir. Malleme, bu konuda şöyle der: “*Şiir düşüncelerle değil, sözcüklerle yazılır.*”³²

24 a.g.y., s. 28

25 a.g.y., s. 32

26 a.g.y., s. 32

27 a.g.y., s. 32

28 a.g.y., s. 34

29 Bütün Şiirleri, Orhan Veli Kanık, İstanbul 2001, s. 106

30 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 34

31 a.g.y., s. 34

32 a.g.y., s. 39

*Sükütun kolları sarar geceyi / Gölgelelerin raksı başlar duvardı / Korkular çıl-gınca tarar geceyi / Sesizlik konuşur her şey susar da*³³ dizelerinde gölgeden örül-müş bir yeryüzü imgesi vardır. Geceyle birlikte her şey susup sessizliğin çılgınlıkları duyulmaya başlayınca geceyi korku teslim alır. Dörtlükte gecenin ve gölgelerin ür-künç yüzü dile getiriliyor.

Belki akşamın gelişi sırasında görebileceğimiz bir renk, *gülkurusu gece*³⁴ sö-zünde gece için kullanılmıştır. Burada *gülkurusu* sözcüğü, içinde bir rengi değil, bir duyguyu taşıyor. Bu rengin çağrışımından yararlanarak sözcüğün içinde ince bir hüznün gizlendiğini söyleyebiliriz. İbrahim Sağır'da gördüğümüz bir çok gece im-gesinden sonra şunu diyebiliriz: O, Ahmet Haşim'den farklı olarak geceyi korkula-cak, ürkülecek ve üzüntü veren bir nesne olarak algılamış; geceyi neredeyse kara-basanla eş tutmuştur.

*Bir mevsim artığı gün*³⁵ söyleyişinin yüzeyi, daha çok kış ortasında bir varsanı gibi yaşadığımız “*yazdan kalma bir gün*” sözüne eş bir anlam içeriyor. Bu olgu, sürmekte olan mevsimin içine nitelikleri başka bir mevsimle ilgili bir günün giri-vermesidir. Ancak dizenin derin yapısında ele alınan durum geçmişten gelen olum-suz bir duygunun, bir düşüncenin ansızın yaşamımıza karışmasıdır.

*Gökyüzü uçurum, göçtü göçecek*³⁶ dizesinde, mavi yüzüyle insanlara her zaman yaşama sevinci veren gökyüzü, bir *uçurum* olarak görülmektedir. Biz evrene duy-gularımız, düşüncelerimiz, değerlerimizin gözüyle bakarız ve onu öylece algılarız. Şairin göğe bakışının arkasında sıkıntılı, bunalımlı, karamsar bir ruh durumu vardır.

*Ör beni nakış nakış sonsuzluğunun tığında*³⁷ imgesine *gizemcilik* egemendir. Ölümlü bir evreni yadsıyan insan, sonsuz olanı düşler. Bu dizede, ölümü aşacak olan bir sonsuzluğun isteği işlenmiştir.

*Yüreğim bir tutam acı hevengi / Gölgeyi sürükler zevale yürür*³⁸ dizelerine ön-celikle *anlambilim* açısından bakmak gerekir. Somut nesnelere için kullanılan heven-gin soyut bir durum olan acı için kullanılması dikkat çekicidir. Dizelerde karşıt öğelerle bir denge oluşturulmuştur. Gerçek ile gölge ve yaşamı simgeleyen yürek ile ölümü, yok oluşu simgeleyen *zeval*; karşıt bir uyum ile estetik yapıyı oluşturmuş-tur. Burada ele alınan bağlam, karşıt öğelerin nasıl estetik yaratabileceğine iyi bir örnektir. Buna şiirde *karşıt uyum estetiği* diyebiliriz. Bu estetik aracı, başka bir yazımda incelemeye çalışacağım.

33 a.g.y., s. 46

34 Resimli Dünya Edebiyatçılar Sözlüğü, S Kemal Karaalioğlu, İstanbul 1979, s. 327.

35 Duygu Kervani, İbrahim Sağır, s. 46.

36 a.g.y., s. 47

37 a.g.y., s. 48

38 a.g.y., s. 52

*Bir buz parçası gibi avcumu hilâl düştü*³⁹ dizesinde sözcüklere alışılmışın dışında anlamlar yüklenerek özgünlük yaratılmıştır. *Hilâl* (yeni ay)in rengi temel olarak soluk sarıdır. Sarı, kırmızı gibi sıcak bir renk olarak kabul edilirken burada *buz* sözcüğü ile soğuk bir anlam üstlenmiştir. Bu kullanım da yine yukarıda işaret ettiğimiz gibi, şairin evrene nasıl baktığına bağlı olarak içinde bulunduğu ruh durumunu özetlemektedir.

*Attı sevda çölüne aşkın ankası bizi*⁴⁰ dizesinde *aşkın ankası* benzetmesi anlamlıdır. Bu, Tanrı'ya mı, insana mı yönelen bir aşk bilmiyoruz ama aşkın ulaşmazlığı, bir masal kuşu olan *anka* simgesiyle anlatılmıştır.

İbrahim Sağır *Duygu Kervanı*'nda, yukarıya aldığımız örneklerde de görüldüğü gibi düş gücünü özgür bıraktığı, bilinçaltını devreye soktuğu durumlarda özgün imge ve tasarımlar yakalamıştır. Yaratıcılık, yaşama çocuğun gözüyle bakabilmektir. Ancak, başıboş bırakılan imgelem gücü, hiçbir kuralla kuşatılmayan göz; yaşamın içinde keşfedilmeyi bekleyenleri görebilir ve gördüklerini büyümlü sözcüklerle aktarabilir.

39 a.g.y., s. 54

40 a.g.y., s. 56